

Bölüm 11.

Edebiyat ve Göç Yanılsaması

Semran Cengiz

Giriş

Mitler çağından beri insanoğlunun yaşamı değiştirip dönüştürme gayretlerinin bir sonucu olarak edebiyat, topluma ve yaşama dair söylenecek sözlerin etkili bir aracı olmuştur. Bu durum edebiyatı giderek ideolojik bir nesneye dönüştürdüğü gibi kimi zaman korkulan kimi zaman da gücünden yararlanan bir özne olarak, toplumsal dinamiklerin ön safında yer almasını da sağlamıştır. Bu nedenle 19. yüzyılla birlikte dünya düşünce tarihinde boy göstermeye başlayan ideolojiler için edebiyattan daha verimli bir hareket alanı yoktur, denilebilir.

Edebiyat gerçeklik ilişkisi yüzyılları bulan ideolojik bir serüvendir. Edebiyatın gerçeğin bir yansıması mı, bir yaratım süreci mi, yoksa yaşamın yeniden üretimi mi olduğu tartışmaları sarkacında günümüze ulaşan bu serüven, bugün artık estetik merkezli anlayışların lehine sonuçlanmış gibi gözükmektedir. Ancak ister hazlar ülkesinin eğlencesi olarak burjuva salonlarında pudralı ellere teslim edilsin, ister toplumsal bilincin örsünde maden işçilerinin ya da göçmenlerin feryatlarına karışarak biçimlensin edebiyat, her şekilde bir metin üretmekte ve bu metin okurun tüketimine sunulmaktadır. Bu sunumla amaçlanan da sadece yazar açısından bireysel bir tatmin sağlamaktan ziyade birine ya da birilerine bir mesaj iletmektir. Mesajın varlığı da metin aracılığıyla yürütülen bir iletişimin olduğunu ortaya koymaktadır. Peki yazar, görmediği ya da tanımadığı birileriyle metin kanalıyla neden iletişim kurmak ister? Bu sorunun cevabını Ahmet Oktay “Yazınsal iletişim, yazınla ilgilenenler arasında olasıdır. Bireyci olsun, toplumcu olsun, yazar her şeyden önce yazın okuru için üretir. Yazını sevmeyen, onunla uğraşmayan bir işçi de olsa, toplumcu yazarın kitabını hiç mi hiç merak etmeyecektir çünkü. Yazar kendisine benzeyen biriyle iletişim kurabileceğini öncelikle bilir.” (Oktay, 1982:10-11) sözleriyle açıklar.

O halde yazar gerçeği dönüştürüp metne aktarırken bir amaca yaslanmakta, bu amaç da onun ideolojisini oluşturmaktadır. İdeoloji sayesinde yazar, metni biçimlendirip okurun hizmetine sunmaktadır. Bu da yazara dolayısıyla de edebiyata dönüştürücü bir rol yüklemektedir. Peki edebiyat toplumu dönüştürücü bir güce sahip olabilir mi gerçekten? Terry Eagleton liberal hümanizmin edebiyata atfettiği bu rolü abartılı bularak “Gelgelelim liberal hümanist tepkinin zayıflığı, edebiyatın dönüştürücü olabileceğini düşünmesinden gelmez. Zayıflığı, bu dönüştürücü gücü çok abartması, onu her türlü belirleyici toplumsal bağlamdan soyutlaması ve ‘daha iyi bir insan’ derken kastettiği şeyi dar ve soyut terimlerle formüle etmesidir” diyerek açıklar. (Eagleton, 2004:250-251)

Edebiyatın gerçeğin aktarımında aracı olması ve toplumu dönüştüren bir dinamik olması onda bir özgüven yarattığı gibi yararçı bir tavır takınmasına da neden olmuştur. Edebiyat, günümüzde giderek yarar odaklı bir üretime dönüşmekte ve gerçekliğe yaklaşımı da bu bağlamda soyut ve çelişkili olmaktadır. Eagleton bu konuda “Yarar edebiyatçılara saç kurutma makinesi ve kâğıt tutacını çağrıştıran tatsız bir kelimedir. Romantizmin, kapitalizmin yararçı ideolojisine karşı çıkması ‘yarar’ kelimesini kullanılmaz kılmıştı: Estetikçiler için sanatın yüceliği, onun katıksız

yararsızlığındadır. Yine de bugün bile pek azımız şu düşünceyi onaylarız: Bir eserin her okunuşu bir anlamda onun kullanımınıdır.”(Eagleton, 2004: 252) diyerek edebiyat-yazar ilişkisinin tarihselliğine vurgu yapar.

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren eşik atlayan kapitalizmle beraber edebiyatın yazar anlayışının da aynı ölçüde değişip geliştiği görülmektedir. Bugün modernist anlayışların elinde biçimlenen ve kitle kültürünün önemli bir parçası olan edebiyatın göç algısı, yazar merkezli ve kitlesel beklentilerle uyumlu bir döngüde üretilmektedir. Edebiyat dünyasında kitlelerin beğenilerine göre şekillenmiş ve sadece travma gösterenine odaklanmış göç metinleri de birbirini tekrar eden anlatımlarla bu döngüyü beslemektedir.

18. yüzyıldan beri kendisine yüklenen ahlaki vasfı sürdürdüğünü her fırsatta dile getiren edebiyat dünyasının bu söylemi, özellikle göç konusunda anlamsızlaşmakta ve gerçekte karşılığı olmayan kuru bir ifade olarak kalmaktadır. Kapitalizmin elinde giderek araçsallaşan ve ideolojik bir kimliğe bürünen edebiyatın, göç gibi gerçek bir olguyu sadece sorun ya da travma göstereni çerçevesinde ele alması hayli güdük ve bir o kadar da yanılısamalı bir yaklaşımdır. Göç kanonunu oluşturan metinlerde olgu çoğunlukla, tarihselliği olmayan, toplum bilincinde ya da belleğinde üretilmeyen ama alınılan bir nesne olarak var edilmektedir. Yani göç, edebi metin aracılığıyla sade bir haz aracına dönüştürülüp yozlaştırılmaktadır. Nitekim Türk-Alman yazını yazarlarının yaptığı da bundan ibarettir. Bu yazına mensup yazarların metinlerinde bir göç şablonunun yaratıldığı ve göç göstereninin eksik bir resim olarak okurun bilincine kaydedildiği görülmektedir.

İdeolojik Yanılısma Olarak Edebiyatta Göç

Edebiyat göç ilişkisi, edebiyatın gerçeklikle olan ilişkisi bağlamında ele alınıp değerlendirilmesi gereken bir konudur. Eski ve bir o kadar da çıkmazlarla dolu olan bu ilişkide yazarın ideolojik bakışının esaslı bir rol oynadığı bilinmektedir. Yazar, göç göstereniyle gerçekliği değil onun bir yanılısmasını oluşturarak bir nevi kendi arzusunu tatmin etmektedir. Yani göç, Lacan’ın tabiriyle yazar tarafından bir arzu nesnesine dönüştürülmektedir. (Lacan, 2013:257) Bu da göçü soyut ve bağlamından kopuk kaygan bir zemine taşımaktadır. Dünyanın neresinde olursa olsun göç, yarattığı travmayla edebiyatçıları harekete geçirmekte ve kendi etrafında bir yazının oluşumunu sağlamaktadır. Bu şekilde bütün dünya edebiyatlarında kendisine yer bulmuş olan göç, gerçekliğin yarattığı travmadan ve hüzünden beslenen sanatçının, yaratım sürecine bir izlek olarak dahil olmakta hatta bununla da kalmayıp bu özelliğiyle önemli bir dinamik olarak yazın dünyasına yön verebilmektedir. İdeolojik bir manivela olarak edebiyat, gerçekliği dönüştürürken ona karşı zaman zaman yanıltıcı bir tavır takınabilmekte ve metin göstereniyle bu gerçekliği bütün doğal oluşundan soyutlayarak çarpık bir boyuta taşıyabilmektedir. Edebiyatın bu hareket özgürlüğü ona realiteyi değiştirme hatta bütünlüğünü ortadan kaldırıp yeniden yaratma özgüvenini vermektedir. Bu özgüven, çağları aşan göç gerçekliğine de dokunmakta ve onu istediği biçimde inşa etmektedir. Sanatsal özgürlük olarak vurgulanan ancak dolaylı da olsa egemen bilince hizmet ettiği için bir nevi tutsaklık olan bu tutum, göç gibi tarihsel koşullarla verili, gerçekliği su götürmez bir olguyu ideolojik bir zemine taşıyarak üretim sürecine dahil etmektedir. Hatta bununla da kalmayıp onu tek boyutlu ve dar bir alanın içine sıkıştırarak istediği kalıba girmeye mecbur etmektedir.

Gittikçe zenginleşen bu göç kanonunun şekillenmesinde yukarıda değinildiği gibi 18. yüzyıldan beri edebiyatın üzerinde bir kara bulut gibi dolaşan yararcılığın rolü büyüktür. Yararcılık sayesinde edebiyata ideolojik bir kimlik verilmekte ve göç de bu ideolojinin nesnesi olarak konumlandırılmaktadır. Böylece göç, modernist orta sınıfın 18. yüzyıldan beri dünyaya anons ettiği değerlerin kıskacına alınıp ehlileştirilmekte ve duygulu anlatımların satır aralarında, yürek burkan sözlerin göz yaşartıcı atmosferine kurban verilmektedir. Eagleton edebiyatın bu ideolojik rolünü ironik bir şekilde “Bildiğimiz gibi edebiyat, iç savaşlar, kadınların ezilmesi veya İngiliz köylülerinin mülksüzleştirilmesi gibi önemsiz tarihsel olaylar yerine evrensel insani değerleri pazarladığı için, işçi sınıfının adam gibi yaşayabilme veya kendi hayatları üzerinde daha fazla söz hakkına sahip olma gibi ufak tefek taleplerini kozmik bir perspektife yerleştirebilir, hatta talihi yaver giderse onların ebedi hakikatler ve güzelliklere dalıp giderek bu tür sorunları unutmalarını bile sağlayabilirdi” (Eagleton, 2004:43-44) ifadeleriyle ortaya koymaktadır.

20. yüzyılın ilk yarısında yaşanan savaşların ardından, sahneye kan tazelemiş olarak çıkan kapitalist düzenin bir sonucu olarak, gündemin ilk sıralarına oturan ve küreselleşmeyle birlikte giderek büyüyen göç ve göçmenlik, dün olduğu gibi bugün de edebiyatın yaratıcı eksenini olarak yazarların ilgi odağı olmaya devam etmektedir. Edebiyatçıların kaleminde gerçekliğin travmatik yüzü olarak yeniden inşa edilen göç, ideolojik bir kimliğe büründürülmekte ve maalesef sadece okurun gözünü yaşartan hikayeler olarak kurgulanmaktadır. Nitekim 1960’lı yıllardan beri Almanya’ya göçün bir sonucu olarak doğan ve Türk-Alman yazını olarak adlandırılan yazının birer parçası olarak Fakir Baykurt’tan Aras Ören’e, Güney Dal’dan Habib Bektaş’a, Yade Kara’dan Renan Demirkan’a vb. pek çok yazarın romanlarında temel izlek olarak beliren göçün tam da yukarıda değinildiği gibi sadece göç olgusunun sonuçlarına ve yarattığı travmaya odaklanıp gerçekliği iskaladığı görülmektedir. Fakir Baykurt’un Koca Ren ve Yarım Ekmek romanları başta olmak üzere benzer kurgular etrafında şekillenen bu eserlerin büyük bir kısmında göçle gelen uyum sorunları, kimlik bunalımları, kültürel yabancılaşma, yalnızlık, arada kalmışlık vb. olgular öne çıkarılmakta ve göç çoğunlukla bu çerçevede ele alınmaktadır.

Göç olgusuna biçimsel yaklaşan Türk-Alman yazını yazarlarının kullandığı dil de şematik ve okur kitlelerini gözetici bir işaretler sistemidir. Birbirini tekrar eden bu dil sayesinde zihinlere aynı kalıptaki göç hikayeleri kolaylıkla yerleştirilmekte ve böylece egemen ideolojinin kurduğu sisteme aykırı davranılmamaktadır. Metinlerin satır aralarından taşan bu göç hikâyeleri, burjuva modernizminin çizdiği yolda, bir değer iletiminin araçları olarak kitapçı raflarında yer bulmaktadır.

Göç olgusunu en güncel anlamda ele alan romanların başında gelen *Cennetin Arka Bahçesi*, yoksul bir Kürt ve Türk ailenin Avrupa’ya gitmek için Marmaris’te gecekonduarda verdikleri yaşam mücadelesini anlatır. Türk-Alman yazınının en önemli isimlerinden biri olan Habib Bektaş’ın 1995 yılında yayımlanan bu romanı, bugün yoğun olarak yaşanan bir gerçekliğin anlatımı olarak hayli ilgi çekicidir. Türkiye’nin güneydoğusunda yaşananlardan dolayı Marmaris’e göç etmek zorunda kalmış olan 7 yaşındaki Çakır’la ailesinin ve komşuları Hüsnü Amcanın göç hikâyesi, 1990’lardan bugüne göç cephesinde hiçbir şeyin değişmediğini çok çarpıcı bir şekilde göstermektedir. Bu insanların Ege Denizi’ndeki Avrupa’ya kaçış hikâyesini fona alan yazarın, göçmek zorunda kalmalarının nedenleri üzerinde okuru hiç düşündürmeden sadece sonuca odaklanması, benzer göç hikâyelerinin daha uzun yıllar anlatılacağına habercisi âdeti. Tekne kiralamak için inşaatlarda gece gündüz demeden çalışan ve

büyük bir yoksullukla mücadele eden bu insanların dramı, göçün travması olarak öne çıkarılır. Özellikle romanın sonunda teknenin alabora olmasıyla Çakır'ın 5 yaşındaki kuzeni Dilan'ın denize düşmesi ve sonrasında hastalanıp ölmesi, yazarın yaratmak istediği atmosfere uygun olarak okurun yüreğini parçalar. Göçmen çocukları hâlâ denize düşüp hastalanarak ölmekte ya da boğulup kıyıya vurmaktalar. Hâlâ insanlar lastik botlarla Avrupa'ya “cennete” gitmek için canlarından olmaya devam etmekte. Edebiyat da buna uygun olarak göç anlatılarını sürdürmekte. Değişen hiçbir şey olmadığı gibi okurlar bu anlatılar sayesinde giderek duyarsızlaştırılmakta ve bu kısır döngünün neden yaşandığı üzerinde düşünmekten alıkonulmaktadır. Böylece edebiyat kendisinden bekleneni fazlasıyla yapmakta ve okurun dikkatini sadece sona odaklayarak sebepleri sorgulamasının önüne geçmektedir. Dilan'lar, Alan'lar, Çakır'lar neden göçe maruz bırakılır ve neden cesetleri deniz kıyılarına vurur? Bu soruyu en doğru yerden cevaplaması gereken edebiyatın, kaçamak anlatımların ardına saklanması, kapitalist modernizmin yarattığı bilinç yaralanmasının bariz bir örneğidir. Yazar, bu yürek burkan hikâyeye âdeta sorumluluğundan kurtulduğunu ve bir katharsis yaşadığını ve yaşattığını düşünmektedir. Oysaki yaşadığı sadece vicdani bir kaçıştır.

“Edebiyat, modern çağın ahlaki ideolojisinin ta kendisidir” (Eagleton, 2004:47) diyen Eagleton'u destekleyen bu yaklaşımların göç üzerinden yarattıkları bilinç yanılması, derin ve bir o kadar da etkilidir. Böyle yaparak yazarlar, modern çağın insanına vicdani bir arınma ortamı sağlamakta ve bununla da muhtemelen büyük gurur duymaktalar. “Yazık oldu!”, “vah vah!”, “çok üzüldüm!” söylemleriyle yatıştırılan vicdanlar, böylece gündelik yaşamlarına kolaylıkla dönebilmekte ve bu çaresiz insanlar için yürekte üzüldüklerini düşünerek bir sonraki romanın yayımlanmasını beklemektedirler. Oysa göç yaşanmaya ve onurları kırılmış insanlar el kapılarında umut dilenmeye devam etmektedir.

Altmış yıla yaklaşan Türk-Alman yazınının varoluş aksı olan göç, benzer anlatım katmanlarının arasına sıkıştırılmış göç mağduru Şito'ların, Fatma'ların, Kezik Acar'ların, Metin'lerin neden yaşamın kıyasına savrulduklarına dair susmayı tercih ederken okuru kör bir ideoloji çukuruna sürüklediğinin farkında değildir çoğu zaman. Ne Dursun Akçam, ne Fakir Baykurt, ne Yüksel Pazarkaya, ne İsmet Elçi ne de diğerleri yazdıklarıyla, evrensellik kazanmış ve artık giderek otoriterleşmiş egemen bilincin değerlerine hizmet ettiklerinin farkında dahi olmadan göçün ne kadar can yakıcı bir sorun olduğunu anlatmakta âdeta yarışır. Marx, “Egemen sınıfın düşünceleri, bütün çağlarda egemen düşüncelerdir, başka bir deyişle, toplumun egemen maddi gücü olan sınıf, aynı zamanda egemen zihinsel güçtür. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda, zihinsel üretim araçlarını da emrinde bulundurur. (Marx, 2003:50-51) derken tam da bu yazarların içinde bulunduğu çıkmazı işaret eder.

Modernist edebiyat anlayışları, edebiyatı gerçeğin sınırlarının dışına itmeye çalışırken ona ideolojik bir kılıf üretmekte ve edebiyatı yaşama cevap veremez hale getirmektedirler. Gerçeğin, edebiyat salonlarından kovulmasıyla, edebiyatın topluma rol biçme vasfı önem kazanmış ve bu sayede toplumsal bilinç, derin bir uykuya sevk edilmiştir. Okuru düşünmekten, asıl önemlisi sorgulamaktan alıkoyacak bütün dil oyunlarına, bütün biçim canbazlıklarına estetik yaratım adına başvurulmuş ve bunda da başarılı olunmuştur. Bünyelerde afyon etkisi yaratan edebiyat sayesinde, göç gibi küresel bir sendrom savsaklanmış ve “duyarlılık” adı altında yapılan gösterişin kalabalığına kurban verilmiştir. Böylelikle Aydınlanma döneminden beri siyasi ve

ekonomik konumunu sağlamlaştırmak için bütün evrensel ahlaki değerleri gözünü kırpmadan alt üst eden burjuva modernizminin devamlılığı için edebiyat da üstüne düşeni fazlasıyla yerine getirmiştir.

Yazarın kutsiyetinin yerini metnin kutsiyetine bıraktığı postmodernist edebiyat anlayışında, göçün sadece metinlerde yansıyan haliyle algılanması ve yorumlanması doğal olarak okuru kalıpların ve şablonların içerisine hapsedmekte ve istenilen şekilde biçimlenmesini sağlamaktadır. Yazarlar metin aracılığıyla çoğu zaman gerçeği değil, yanılsamasını aktararak toplumsal bilinci yanıltmakta ve bu yanılgının metinden metne taşınmasıyla da âdeta çarpık bir gelenek oluşturmaktadırlar.

Kapitalizmin büyük sofrasında yer bulamayan pek çok insanın yaşam adına çıktığı zorlu yolculuğu sadece keder ve hüzünden ibaret sayan edebi yaklaşımlar, “Kapitalizmin sanata gösterdiği saygı, onu iyi bir yatırım olarak duvara asmanın dışında bütünüyle ikiyüzlüdür” (Eagleton, 2004: 243) diyen Eagleton’u desteklercesine içtenliğin sorgusuna dönüşmektedir. Bireyselliğin dar merkezine hapsedilmiş modern sanat anlayışının edebiyatı, sadece estetik yaratımdan ibaret sayan yalınkat değerlendirmelerinin yol açtığı bu edebi samimiyetsizlik, maalesef daha uzun süreler yaşamsal gerçekliklerin üstünü örtmeye, sanat adına göz ardı edilmiş toplumsal meseleleri geçiştirmeye devam edecek gibi görünüyor. Oysa Avner Ziss, “Sanatçının asıl görevi sadece teşhis değildir, iyiliğe ve kötülüğe uzak duramaz o.” (Ziss, 1984:35) diyerek edebiyatçının gerçeğin dışında kalmasının mümkün olamayacağını, teşhisle yetinmesinin onu özden uzaklaştıramayacağını söyler.

Aydınlanma döneminden beri toplumsal bütünü, bireysel parçalara ayırarak daha kolay yönetilebilir bir nesneye dönüştüren burjuva ideolojisinin bu nosyonuna gönülden bağlanmış gibi görünen edebiyat dünyası, 21. yüzyılın ilk çeyreğine yaklaşırlarken hâlâ gözünü kapatmakta, hâlâ derin bir körleşme yaşamakta ve yaşatmaktadır. Oysaki edebiyat, tam da bu çatışmaların yarattığı bir dinamiktir. Bu dinamizmi yanılsamalar yaratmak yerine göç gibi giderek derinleşen kitlesel sorunların özüne dönerek oradan yukarıya ya da sonuca ışık tutarak göstermek, edebiyatın dönüştürücü rolünü tartışmasız ortaya çıkaracak ve bu dinamizmle edebiyat baş tacı edilecektir.

Giderek darlaşan bir alanda hareket etmeye zorlanan edebiyatı bu çıkmazdan kurtaracak olan da kendine dönüp sadece kendi gerçekliği içerisinde bir sorgu sistemi oluşturması ve bütün ideolojik hesapların ötesinde gerçeği yakalayıp görmesi ve göstermesidir.

O halde gerçeğin tam olarak ne olduğunun bilinemeyeceğini, dolayısıyla edebiyatın da gerçekçi bir hüviyete büründürülmek istenmesinin abesle iştigal olduğunu savunan postmodern anlayışın dünyayı taşıdığı noktanın ironik bir eleştirisi olarak göç, bütün çıplaklığıyla hem de gerçeğin ta kendisi olarak gittikçe edebi üretimin merkezine oturmaktadır. Ancak edebiyatın yarattığı kurgusal alanla gerçek arasına sıkışmış olan göç, ne yazık ki bu yalın gerçeklikten hayli soyutlanmış bir halde edebi üretim sürecine dahil olmaktadır. Artık iyice araçsallaşmış olan edebiyat, göç gibi küresel dünyanın en önemli sorununu sadece işaret etmekte, ona dair asıl gerçekliği görmezden gelmeyi tercih etmektedir.

Edebiyat, göç semptomunu her ne kadar ehlileştirilmeye, ne kadar kültürlerarası etkileşimi sağlayan bir etken olarak sağlıkta çalışsa da her seferinde göç, daha güçlü ve daha etkili olarak geri dönmekte ve bütün çıplaklığıyla toplumların ve onların sözcülüğüne soyunmuş edebiyatların karşısına dikilmeye devam etmektedir. “Semptom, ortaya çıktığında rahatsızlık ve hoşnutsuzluğa neden olur, ama yorumunu

hazla kucaklarız.” (Žižek, s.89) diyen Sloven düşünür Žižek’i desteklercesine edebiyat, göçe bir semptom olarak yaklaşım ondan rahatsızlık duymakta ancak metne taşırken yani yorumlarken inanılmaz bir haz duymaktadır. Bir gerçeklik olarak göç, uzak durulan, özüne dair söylemlerden kaçınılan bir sendromken nedense edebiyatçıların ilgisini çekmeye ve edebiyatın temel izleği olmaya devam etmektedir. Âdeta yazarlar göçün “nasırına” yani özüne dokunduklarında sanki kendi kendilerini de yok edeceklermiş gibi bir korku ve kaçış içerisindedir. Dalgalar halinde kitleler göç ettikçe sanki kuytuda bir yerlerde birileri ellerini ovuşturmakta ve edebiyatçılar da bu ellerin değirmenlerine su taşımaktadırlar. Her fırsatta toplumsalın bağlayıcılığından kendisini kurtarıp özgürleştiğini ileri süren edebiyatın, kapitalizmin tüketim kültürünün bir nesnesi olarak giderek tutsaklaştığı gerçeğini görememesi hayli şaşırtıcı ve bir o kadar da düşündürücüdür.

Sonuç

Modernizmin ütöpik ahlakçılığının 18. yüzyıldan beri sözcülüğünü yapan edebiyat dünyası, bugün özellikle göç konusunda tosladığı duvarın altında kalmış can çekişmekteyken, özgürleştiği çılgınlıklarıyla görüntüyü kurtarmaya çalışmaktadır. Kendisini toplumsalın bağlarından koparıp yalnız kendi için var olduğunu dillendiren modernist edebiyat akımlarının rüzgârıyla, sanatın dolayısıyla edebiyatın özgürleştiği iddialarının sade birer hayal ya da avuntu olduğu ayan beyandır. Aydınlanma döneminden bu yana toplumu ahlaki olarak dönüştürebileceği söylemine yaslanan edebiyatın, bugün gelinen noktada sadece modernist ve biçimci sanat anlayışlarının peykinde yol aldığı ve kendisini tüketim kültürünün bir nesnesi olarak kapitalizmin kollarına teslim ettiği aşıkardır. Büyük yayınevlerinin, medya kartellerinin, gazete ve dergilerin desteğini almak için yazarlar, göç gibi giderek ağırlaşan ve toplum vicdanında yaralar açan bir sendromu, sadece “sorun” penceresinden görerek ve göstererek gerçeğin ne kadar da uzağına düştüklerinin ve toplumu dönüştürme misyonlarının nasıl da gerçeğin aynasında bir yanılısamaya dönüştüğünün farkında dahi değiller.

Eagleton, sanatın kapitalizmle yaptığı bu anlaşmayı, ironik bir dille “Günümüzde sanat bilişsel, ahlaki ve siyasi alandan özerktir. Öte yandan, böyle bir özerkliğe, paradoksal bir yoldan ulaşılmıştır. Sanat, kapitalist üretim tarzıyla bütünleşmek yoluyla eşi benzeri görülmemiş bir özerkliğe kavuşmuştur. Sanat, bir tüketim nesnesi, bir meta olmaya başladığında, kilise, devlet ve yargı içindeki geleneksel, toplumsal işlevlerinden sıyrılarak, pazarın anonim özgürlüğüne kavuştu. Şimdiki halde sanat, herhangi bir spesifik izleyici için varılmaktan öte; onun değerini anlayabilecek bir beğeniye ve onu satın alabilecek paraya sahip olan herhangi birine seslenmektedir. O halde sanatın, herhangi birisi ya da herhangi bir şey için değil; bizzat kendisi için varolduğu söylenebilir. Sanat, ‘bağımsızdır’; çünkü meta üretimince yutulmuş, tüketilmiştir.” (Eagleton, 2010:459-460) sözleriyle eleştirir.

Edebiyatın bu sözde özgürlüğü, onun göç gerçekliğine yaklaşımını da belirlemekte ve burjuva ideolojisinin gölgesinde bir kör dövüşü yürütüp en kestirme yoldan sonuca ulaşmasını sağlamaktadır. Göç, yol açtığı sonuçlar kadar nedenleriyle de görülmeli ve gösterilmeliyken, edebiyatçıların sadece sonuca odaklanmaları, aynı anlatım kalıplarına sığınıp kimlik, yabancılaşma, geleneksel toplum-endüstri toplumu ikilemi, kadının her iki toplumdaki konumuna dair karşılaştırmalar vb. üzerinden gerçekleştirdikleri göç anlatımı eksik ve bir o kadar da çarpıktır. Nitekim altmış yıla yaklaşan bir göç külliyatına sahip olan Türk-Alman yazını yazarlarının yaptığı sadece

bundan ibarettir. Bu anlamda Feridun Zaimoğlu'yla ya da Alev Tekinay'la ilk dönem yazarlardan Fakir Baykurt, Dursun Akçam, Necati Tosuner arasında hiçbir fark yoktur. Yüzlerce eser ve onlarca yazarın gerçekliği hep aynı yüzden okumaları, aynı biçimsel dilin aktarımında sunmaları ister istemez üç kuşaktır Almanya'da gelişen bir edebiyatın yazarlarını bağlayıcı kılının ne olduğu sorusunu akıllara getirmektedir? Ancak sorunun cevabı çok açık olarak yukarıda değinildiği gibi edebiyatın özgürleşme adına kendisini ellerine teslim ettiği egemen burjuva ideolojisinin gerçekliğe tepeden bakan ve onu dışlayan tutumudur. Bu sözde özgürleşme adına yazarlar, gerçekliği yalınkat ve biçimsel bir okumaya tabi tutmakta ve kitlelerin beğenilerini esas alıp özden ziyade yanılmalı anlatımlara yol vermektedirler. Egemen ideolojinin müsaade ettiği oranda gerçeği gören ve duyumsayan edebiyat, bütün popülerliğini kullanarak eksik bir göç gerçekliği yaratmakta ve böylece vicdanlarda yatıştırıcı bir etki yapıp asıl olanın göz ardı edilmesini kolaylaştırmaktadır. Göçü biraz hüznün, birkaç damla gözyaşından ibaretmiş gibi gösteren bu yararçı ve uzaktan bakan anlayış devam ettikçe göç gerçekliği yaşanmaya, insanlar yaşam denizinin kıyısına vurmaya devam edeceklerdir.

Kaynakça

- Adorno. T. W. (2003). *Kulturkritik und Gesellschaft*. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag.
- Adorno. T. W. (2012). *Edebiyat Yazıları*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Barthes. R. (2009). *Yazı ve Yorum*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bektaş. H. (1999). *Cennetin Arka Bahçesi*. İstanbul: Can Yayınları.
- Belge. M. (1989). *Marksist Estetik*. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Cengiz. S. (2009). *Almanya'daki Türk Yazarların Romanlarında Kimlik ve Yabancılaşma*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara.
- Cengiz. S. (Eylül 2015). "Edebiyat ve İdeoloji", *ASOS Journal*, Yıl: 3, Sayı: 15.
- Çalışlar. A. (1990). *Marx-Engels-Lenin / Sanat ve Edebiyat Üzerine*. Ankara: Ekim Yayınları.
- Eagleton. T. (2004). *Edebiyat Kuramı*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Eagleton. T. (2005). *İdeoloji*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Eagleton. T. (2009). *Eleştiri ve İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eagleton. T. (2010). *Estetiğin İdeolojisi*. İstanbul: Doruk Yayınları.
- Felski. R. (2013). *Edebiyat Ne İşe Yarar?*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Glucksmann. C. (1977). "Über die Beziehung von Literatur und Ideologien" in: *Ideologie-Literatur-Kritik* (Französische Beiträge zur marxistischen Literaturtheorie), *Akademie-Verlag*, s.115-151, Berlin.
- Jameson. F. (2008). *Modernizm İdeolojisi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Lacan. J. (2013). *Psikanalizin Dört Temel Kavramı- Seminer /11. Kitap 1964*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Macherey. P. (1978). *A Theory of Literary Production*, (Fransızcadan Çev. Geoffrey Wall). London, Henley, Boston: Routledge & Kegan Paul Ltd.
- Marx. K.; Friedrich Engels. (2003). *Alman İdeolojisi*. İstanbul: Eriş Yayınları.
- Oktay. A. (1982). *Yazın-İletişim-İdeoloji*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Suçkov. B. (1982). *Gerçekçiliğin Tarihi*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Weber. M.(2014). *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu*. Ankara: Tutku Yayınevi.

S. Cengiz

- Ziss. A. (1984). *Gerçekliği Sanatsal Özümsenin Bilimi: Estetik*. İstanbul: De Yayınevi.
- Žižek. S. (2011). *İdeolojinin Yüce Nesnesi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Žižek. S. (2003). *Biri Totalitarizm mi Dedi?*. Ankara: Epos Yayınları.